

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра фінансово-економічної безпеки та інтелектуальної власності

Піскорський Іван Богданович

Державна таємниця у країнах Балтії / State secret in Baltic states

спеціальність: 8.18010014 – Управління фінансово-економічною безпекою
магістерська програма – Управління фінансово-економічною безпекою

Магістерська програма

Виконав студент групи ФЕБм-21
І.Б. Піскорський

Науковий керівник:
к.е.н., ст. викладач, Н.М. Михальчук

Магістерську роботу допущено
до захисту:
«___» _____ 20__ р.
Завідувач кафедри
_____ Н.Б. Москалюк

ТЕРНОПІЛЬ – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЙНО–ПРАВОВИХ ОСНОВ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ В ЛИТОВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ.....	8
1.1. Нормативно-правове регулювання інформаційних відносин.....	8
1.2. Правове забезпечення охорони державної таємниці.....	13
1.3. Суб'єкти охорони державної таємниці в Литовській республіці.....	20
Висновок по розділу.....	26
РОЗДІЛ II. ОХОРОНА ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ В ЛАТВІЙСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО–ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	28
2.1. Поняття державної таємниці та її зміст.....	28
2.2. Нормативне регулювання охорони державної таємниці.....	32
2.3. Допуск до державної таємниці та відповідальність за порушення положень про використання або захист державної таємниці.....	37
Висновок по розділу.....	41
РОЗДІЛ III. ОХОРОНА ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ В ЕСТОНСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ.....	43
3.1. Нормативно-правове забезпечення інформаційних відносин в Естонській республіці.....	43
3.2. Державна таємниця в Естонії: суть, характеристика та складові.....	46
3.3. Доступ до державної таємниці та процедура її захисту в Естонській республіці.....	56
Висновок по розділу.....	59
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

Актуальність теми. Кожна держава прагне до найбільш раціонального використання потенціалу суспільства у процесі розв'язання проблем, що виникають як усередині держави, так і за її межами. На сьогодні вчені в основному обмежуються дослідженням окремих аспектів у сфері законодавства про державну таємницю – як складну систему, сукупність взаємозумовлених елементів.

Сучасна доба характеризується прагненням світу до відкритості економічних, культурних, наукових зв'язків на основі новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. За таких умов дедалі більше зростає значення інформації, що становить державну таємницю.

Державні секрети і полювання за ними виникли на зорі людського суспільства, коли з'явилися перші держави. Завдання забезпечення безпеки держави зумовлюють необхідність захисту його інформаційних ресурсів від витоку важливої політичної, економічної, науково-технічної і військової інформації. Цим визначається існування інституту державної таємниці (ДТ), що створює можливість для держави проводити незалежну інформаційну політику, захищати свої національні інтереси.

Розголошення або передача відомостей, що містять ДТ, шпигунство на користь іноземних держав, втрата секретних документів, публікації в засобах масової інформації документів тих, що становлять ДТ, є серйозною загрозою національній безпеці. Тому одним з найважливіших завдань забезпечення національної безпеки є попередження і виявлення вищезгаданих дій, а також ліквідація їх наслідків, шляхом створення спеціальних органів охорони ДТ, ухвалення законодавчих актів тих, що регламентують їх діяльність, а також ухвалення законів покликаних забезпечувати покарання осіб, що скоїли злочини направлені на піддрив національної безпеки. В усі часи найважливішим завданням держави була охорона державної таємниці. В

інтересах охорони державних таємниць встановлена загальнодержавна система організаційно-правових, інженерно-технічних, криптографічних та оперативних заходів, спрямованих на створення захисту. Розгляд її організаційно-правових засад можливий у науково-практичному аспекті з урахуванням закономірності та положень науки соціального управління.

Недостатня увага на сьогодні приділяється розробці та втіленню в життя нормативних документів, що регламентують діяльність, пов'язану з державною таємницею.

Система державної таємниці повинна бути представлена організаційно-функціональними утвореннями, що компетентні діяти у відповідній сфері, використовуючи специфічні для правоохоронних органів заходи, спрямовані на: захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного та оборонного потенціалу країни, законних інтересів держави і прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб; запобігання, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління й економіки, інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу національній безпеці.

І перейняття досвіду законодавства іноземних країн в сфері охорони державної таємниці для національного законодавства України визначає також актуальність даної теми.

Питанню охорони державної таємниці присвячено окремі публікації, монографії, матеріали науково-практичних конференцій. Основні наукові дослідження проблеми, що розглядається, проведені В. Артемовим, А. Благодарним, Ю. Мірошником, О. Кохановською, Є. Тищенком, В. Авер'яновим, А. Агаповим, О. Бандуркою, Ю. Бауліном, Д. Бахрахом, В.

Шкарупою, О. Андрійковим, Р. Калюжним, а також у працях інших науковців.

Метою написання магістерської роботи є аналіз існуючих законодавчих актів України та національного законодавства країн Балтії, на прикладі держав Прибалтійського регіону таких як Литва, Латвія, Естонія, щодо охорони державної таємниці. Визначення й обґрунтування позицій щодо спірних питань і внесення пропозицій щодо подальшого удосконалення захисту державної таємниці в цілому

Завдання дослідження:

- проаналізувати законодавство в сфері інформації країн Балтії;
- визначити поняття та сутність державної таємниці в даних країнах;
- розглянути та дослідити законодавство Литовської Республіки, Латвійської Республіки, Республіки Естонії яке стосується захисту державної таємниці;
- зробити аналіз відповідальності за правопорушення в сфері охорони державної таємниці:

Об'єктом дослідження є система охорони державної таємниці в країнах Балтії.

Предметом дослідження є організаційно-правові основи охорони державної таємниці в країнах Балтії.

Джерельною базою роботи є: нормативно-правові акти національного законодавства Латвії, Литви, Естонії що стосуються інформаційної відносин та захисту державної таємниці, міжнародно-правові акти, документи що регламентують захист інформації НАТО.

Методологія дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження, виходячи з поставленої мети і сформульованих завдань стали такі наукові методи:

1. Порівняльний метод, що полягає в дослідженні двох чи більше явищ, їх співставленні, виявленні спільного і відмінного в їх природі(застосований при порівнянні законодавства України та країн Балтії);

2. Формально-догматичний метод, який включає в себе такі прийоми, як опис і аналіз правових норм, правовідносин та інших юридичних категорій, їх класифікацію та систематизацію правових явищ (використаний, зокрема, при аналізі нормативно-правової бази);

3. Логічний метод, застосування якого дозволило отримати нове юридичне знання про природу та структуру державної таємниці як логічно завершеного поняття.

4. Статистичний метод, яким передбачено здійснення статистичну обробку фактичного матеріалу з метою формулювання висновків.

5. У роботі також використані і загальнонаукові методи (аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування, моделювання).

Структура роботи: складається зі вступу, де обґрунтовані актуальність проблеми, поставлені мета і завдання роботи, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаної літератури. – 25 джерел. Загальний обсяг роботи - 67 сторінки.

РОЗДІЛ 1

АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ОСНОВ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТА ЄМНИЦІ В ЛИТОВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

1.1. Нормативно-правове регулювання інформаційних відносин

Конституційні положення про свободу інформації представлені в Статті 25 Конституції Литовської Республіки [1]. Вони визначають право особи на свої переконання і вільне їх вираження. Ніхто не має права перешкоджати людині шукати, отримувати або поширювати інформацію або ідеї.

Свобода вираження переконань, як і свобода отримання і розповсюдження інформації, не може обмежуватися інакше, як згідно із законом, якщо це необхідно для захисту прав людини, його здоров'я, честі, гідності, особистого життя або моральності, або для захисту конституційного ладу. Свобода вираження переконань або розповсюдження інформації несумісна із злочинними діями – підбурюванням національних, расових, релігійних або соціальних розбратів, насильством, дискримінацією, розповсюдженням клевети або дезінформації. Громадяни мають право у встановленому урядом порядку отримати у державних установ будь-яку інформацію про себе, що є у цих інститутів. Стаття 44 Конституції Литовської Республіки забороняє цензуру і перешкоджає монополізації засобів масової інформації. Статтею 145 Конституції Литовської Республіки органам влади надається право на тимчасове обмеження свободи і прав засобів масової інформації у разі війни або надзвичайного положення.

В Литві приватне життя людини недоторканне. В розділі другому конституції, який має назву «Людина і держава» в ст.22 закріплено, що

листування, телефонні переговори, телеграфні повідомлення і інші зносини особи недоторканні.

Інформація про приватне життя особи може збиратися тільки на підставі мотивованого рішення суду і лише відповідно до закону.

Закон і суд охороняють, щоб ніхто не піддавався довільному або незаконному втручанню в його особисте і сімейне життя, посяганню на його честь і гідність. В конституції України ці положення описані в ст.31 і по суті є ідентичними з вище описаними. Також конституція Литовської республіки захищає свободу слова та врегулює доступ громадян до інформації. Це закріплено в 25 і 26 статтях. Людина має право на свої переконання і вільний їх вираз.

Особі не повинні чинитися перешкоди в пошуку, отриманні і розповсюдженні інформації і ідей.

Громадянин Литви має право одержувати інформацію про себе, що є в державних установах. Дане положення конституції регулюється також законом «Про право отримання інформації від державних органів і установ, а також від органів і установ самоврядування»

Свобода думки, віросповідання і совість обмеженню не підлягає.

Кожна людина має право на свободу вибору будь-якої релігії або віросповідання і одноосібно або спільно з іншими, в приватному або публічному порядку її сповідати, відправляти релігійні обряди, практикувати віросповідання і навчати йому.

Аналіз даних статей, показав, що захист персональних даних, свободи слова, віросповідання та основ інформаційної діяльності громадян Литви врегульовано конституцією досить демократично. Тобто дає широкі можливості громадянам для реалізації своїх інформаційних потреб. Велика увага приділяється релігійному аспекту.

Щодо масової інформації, то її цензура забороняється. Держава, політичні партії, політичні і суспільні організації, інші інститути або особи не можуть монополізувати засоби масової інформації.

Закон «Про право отримання інформації від державних органів і установ, а також від органів і установ самоврядування» від 1.11.2000р. забезпечує особам право на отримання інформації від державних органів і установ, встановлює порядок здійснення цього права і регулює дії державних органів для їх реалізації. Закон створює сприятливі умови для отримання особам інформації, яку розташовують державні органи і установи і використання її в своїх комерційних або некомерційних цілях.

Відповідно до цього закону кожна державна установа зобов'язана мати відповідний затверджений урядом Інтернет-сайт, на якому повина висвітлювати інформацію про свої функції, структуру та мати інформаційний покажчик призначений для надання інформації.

Основним законом який регулює персональні дані є – закон «Про правовий захист персональних даних» від 21.01.2003р.

Метою чинного закону є захист права людини на недоторканість приватного життя у зв'язку з веденням персональних даних.

Чинний закон регламентує відносини, які виникають при веденні персональних даних автоматизованим способом, а також при веденні неавтоматизованим способом на систематизованих носіях: списки, картотеки, справи, зведення і інше. Законом встановлюються права фізичних осіб як суб'єктів даних, порядок захисту цих прав, права, обов'язки і відповідальність юридичних і фізичних осіб при впорядкуванні такої інформації.

Цей закон саме закріплює і встановлює порядок реалізації одного із конституційних прав громадян, тобто права на захист персональної інформації.

Законом «Про суспільну інформацію» від 2 липня 1996р. [6] встановлюється порядок діяльності всіх засобів масової інформації і порядок ліцензування діяльності радіо і телевізійних станцій.

Законом про Литовське національне радіо і телебачення від 8 жовтня 1996р. встановлюється діяльність радіо і телебачення і правова база утворення Ради Литовського національного радіо і телебачення, яка є найвищим органом управління Литовським радіо і телебаченням.

Литовський Сейм ратифікував протоколи № 4, 7 і 11 Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини в 1995 році.

Литовський Сейм також ратифікував Конвенцію Ради Європи про телебачення без кордонів.

У резолюції Сейму 1995 року заявляється, що журналісти зобов'язані дотримувати основні принципи етики, встановлені резолюцією № 1003 Парламентської Асамблеї Ради Європи. Положення даної резолюції стали основою для Кодексу етики журналістів і видавців Литовської Республіки.

Статтею 31 Закону «Про суспільну інформацію»[6] встановлюється, що виробники і розповсюджувачі суспільної інформації реєструються міністерством економіки у встановленому законом порядку, без попереднього дозволу якого-небудь державного органу або державного інституту. Процедура реєстрації застосовується до всіх юридичних осіб, що діють в Литві, в ній не передбачаються ніякі особливі вимоги для засобів масової інформації.

Дії радіо– телевізійних станцій і станцій кабельного телебачення повинні ліцензувати (стаття 26 Закону «Про суспільну інформацію»). Ліцензії видаються згідно з результатами конкурсів, організовуваних Комісією по радіо і телебаченню. Комісія є незалежним органом, призначеним згідно закону для регулювання сектора приватного радіо- і телемовлення.

У Литві безпосередній вплив законодавчої і виконавчої влади на засоби масової інформації дуже обмежений, оскільки в Литовській Республіці діє ефективна система саморегулювання засобів масової інформації.

Існують чотири органи системи саморегулювання: Комісія з етики, Комісія по радіо і телебаченню, Рада Литовського національного радіо і телебачення і Фонд підтримки друку, радіо і телебачення. Всі вони є незалежними, відповідальними тільки перед законом. За законом їх члени призначаються організаціями засобів масової інформації, різними громадськими, неполітичними організаціями (творчими або професійними об'єднаннями, релігійними і освітніми організаціями). Професійна етика засобів масової інформації регулюється Кодексом по етиці журналістів і видавців. За дотриманням Кодексу згідно Закону «Про суспільну інформацію»[6] стежить Комісія з етики журналістів і видавців, що складається з представників організацій журналістів (стаття 24), і інспектора по етиці журналістів, який є державним посадовцем, Сеймом, що призначається, за пропозицією Комісії з етики журналістів і видавців (стаття 25).

Недавно при Комісії з етики була створена Комісія експертів. Завданням Комісії експертів є проведення за дорученням Комісії з етики експертизи і представлення рекомендацій при рішенні таких питань, як допустимість або неприпустимість розповсюдження матеріалу з сексуальним або пропагуючим насильством змістом. У своїй роботі комісія керується вказівками Комісії з етики [16, с.132].

Дії всіх приватних і суспільних радіо і телевізійних станцій Литви, зокрема станцій кабельного телебачення, регулюються Комісією по радіо і телебаченню, що складається з 11 членів. Тільки 3 з них призначаються Сеймом, інші є представниками об'єднань журналістів, видавців і творчих об'єднань. Литовським національним радіо і телебаченням керує Рада, що складається з 15 представників, журналістів, що призначаються

організаціями, творчими об'єднаннями і деякими іншими громадськими організаціями. Раді належить вирішальний голос при рішенні стратегічних питань, що стосуються розвитку компанії, він призначає генерального директора Литовського національного радіо і телебачення.

Четвертим органом системи саморегулювання в Литві є Фонд підтримки друку, радіо і телебачення. Керівництво Фонду складається з членів організацій журналістів, видавців і творчих об'єднань. Згідно Закону «Про суспільну інформацію»[6], Фонд є єдиною організацією, що розподіляє державні субсидії, призначені для друку, радіо і телебачення. Цим законом ухвалюється, що державні кошти можуть бути виділені тільки для підтримки проектів культури і освіти.

Надання інформації журналістам регулюється статутом Сейму. Протоколи засідань можуть оповістити, за винятком протоколів закритих засідань. Протоколи зборів парламентських комітетів і комісій є документами внутрішнього користування, журналісти можуть ознайомитися з ними тільки після отримання дозволу голови відповідного комітету або комісії.

Журналісти можуть спостерігати за засіданнями парламенту тільки з галереї залу засідань.

1.2. Правове забезпечення охорони державної таємниці

До 2000 року охорона державної таємниці в Литовській республіці регламентувалась Законом «Про державні таємниці та їх охорону»[5].

На зміну старому закону був прийнятий Закон «Про державну і службову таємниці», який набув чинності 1 березня 2000 року, а попередній закон втратив силу.

Цим законом регламентуються порядок засекречення, зберігання, використання, розсекречення, координування захисту і контроль за

забезпеченням захисту інформації, що становить державну або службову таємницю.

В статті 2 цього закону визначається поняття «засекречена інформація» та «державна таємниця».

Засекречена інформація – інформація про наявність, істоту або зміст документів, робіт, виробів або інших об'єктів, визнана суб'єктом таємниць (державні органи, органи самоврядування, а також координовані ними підприємства і установи, діяльність яких пов'язана з використанням засекреченої інформації або її захистом і яким у встановленому чинним законом порядку надається право на засекречення і розсекречення інформації.) державною або службовою таємницею, а також визнані такою таємною самі документи, роботи, вироби або інші об'єкти у випадку, якщо ці об'єкти або інформація підлягають захисту від втрати або незаконного розголошення.

В свою чергу державна таємниця (State secret) – відомості в області політики, економіки, у військовій області, в області правопорядку, науки і техніка, втрата або незаконне розголошення яких можуть порушити суверенітет, обороноздатність або економічну потужність Литовської Республіки, завдати збитку конституційному ладу, політичним інтересам Литовської Республіки, піддати небезпеці життя і здоров'я людини, його конституційні права.

З даних визначень ми бачимо, що термін «засекречена інформація» – ширший і містить в собі службову і державну таємниці. Якщо провести аналогію з українським законодавством, то в нас такий вид інформації не прописаний. Аналогом даного терміну в деякій мірі можна вважати термін «інформація з обмеженим доступом». Тому як інформацію з обмеженим доступом в нашій державі вважають ту інформацію, розголошення якої може завдати шкоду особі, державі, суспільству, суб'єктам господарювання і т.д.

Щодо визначення службової таємниці, то її зміст майже повністю дублює зміст визначення державної таємниці, окрім тої частини, де йдеться про збитки, які нанесуться в разі її розголошення.

Засекречена інформація залежно від важливості, ступеня тяжкості можливого збитку, який може бути нанесений державі, його органам або особам унаслідок розголошення цієї інформації, а також від рівня захисту, необхідного для збереження такої інформації, підрозділяється на цілком таємну інформацію, секретну інформацію, конфіденційну інформацію і інформацію з обмеженим доступом.

1. Гриф «Цілком таємно» привласнюється інформації, що становить державну таємницю, втрата або незаконне розголошування якої можуть спричинити особливо тяжкі наслідки для держави.

2. Гриф «Таємно» привласнюється інформації, що становить державну таємницю, втрата або незаконне розголошування якої можуть спричинити тяжкі наслідки для держави.

3. Гриф «Конфіденційно» привласнюється інформації, що становить державну таємницю, втрата або незаконне розголошування якої можуть завдати збитку інтересам держави.

4. Гриф «Обмеженого доступу» привласнюється інформації, що становить службову таємницю.

Разом з грифом секретності може бути дано посилання на суб'єкт таємниць, що здійснив засекречення інформації.

В Україні найменування грифів секретності для державної таємниці практично ідентичні з литовськими, хоча є одна відмінність. В нашій державі існує гриф – «особливої важливості», який присвоюється інформації, що становить державну таємницю і розголошення якої може спричинити вагомі втрати для держави. В Литві він називається – «цілком таємно». В Україні гриф з такою назвою також існує, але є аналогом литовському грифу

секретності – «таємно». Тобто відмінностей в змісті практично немає, хоча назви різняться.

Терміни протягом яких інформація становить ДТ в Литовській Республіці вказуються в статті 6 закону «Про державну і службову таємниці».

Інформація під грифом секретності «цілком таємно» засекречується на 30 років, а інформація, пов'язана з секретними учасниками оперативної діяльності на 75 років, інформація під грифом секретності «секретно» - 15 років, і під грифом «конфіденційно» - 5 років.

Термін засекречення інформації обчислюється з дати засекречення.

У випадках, якщо на користь державної безпеки термін засекречення певної інформації повинен бути тривалішим, то строк засекречення продовжується Комісією Литовської Республіки по координуванню захисту таємниць. Термін засекречення може бути продовжений до 10 років. Число продовжень не обмежується, проте загальний термін засекречення інформації не може перевищувати 95 років, за винятком інформації про секретних учасників оперативної діяльності.

В Україні даний строк не може перевищувати для інформації із грифом секретності «особливої важливості» – 30 років, для інформації «цілком таємно» – 10 років, для інформації «таємно» – 5 років.

Підставою для віднесення інформації до державної таємниці в Литві є перелік належної для засекречення інформації який вказаний в статті 5 закону «Про державну і службову таємниці».

Державну таємницю можуть складати:

- 1) інформація про державний оборонний резерв і зведені дані про мобілізаційний резерв матеріальних ресурсів;
- 2) плани діяльності державних органів в умовах військового стану;
- 3) інформація про створення, виробництво і використання елементів технологічного захисту цінних паперів, документів, банкнот, монет;

4) інформація про новітні досягнення у області науки і техніки, нових технологічних процесах, сприяючих якісному вдосконаленню озброєння, спеціальної і військової техніки;

5) інформація про переговори з іноземними державами і міжнародними організаціями, а також пов'язана з іноземними державами і міжнародними організаціями інформація, втрата або розголошення якої можуть завдати збитку взаємостосункам держав, державним інтересам або укладенню договорів;

6) плани по боротьбі з тероризмом і диверсіями;

7) інформація про організацію охорони Ігналінської державної атомної електростанції;

8) відомості про детальні схеми кабельних магістралей, що забезпечують урядовий і спеціальний зв'язок, підключення **устаткування**, електроживлення, а також не криптографічних захисних систем;

9) відомості про шифри, шифрувальну техніку і пов'язані з цим документи, про організацію і виконання шифрувальних робіт;

10) паролі, коди інформаційних систем, картотек, електронної пошти суб'єктів таємниць, порядок їх привласнення, алгоритми кодування мереж комп'ютерної інформації;

11) інформація про використання радіочастот, позивних, структуру телекомунікаційних мереж, схеми зв'язку, а також про проектування, будівництво і експлуатацію сполучних ліній, радіостанцій в цілях державної охорони і оборони;

12) плани державної оборони, управління і керівництво військами і іншими озброєними силами, охорона державного кордону, а також деталізовані плани організаційно–технічного розвитку військ, окремих їх полів, інших органів системи охорони краю і озброєних сил;

13) мобілізаційні плани розгортання військ і їх полів, інших озброєних сил, схема управління мобілізаційним повідомленням і мобілізаційним

розгортанням, а також інформація про дії військ і інших озброєних сил і управлінні військовими одиницями у разі введення ступенів підготовки до тривоги;

14) інформація про програми і плани виробництва зброї, бойових запасів, вибухових речовин, бойової техніки, спеціальних засобів і спеціальної техніки;

15) деталізовані відомості про забезпечення військ, інших органів системи охорони краю і озброєних сил, суб'єктів оперативної діяльності, Збройового фонду при Уряді Литовської Республіки зброєю, бойовими запасами, вибуховими речовинами, бойовою технікою, спеціальними засобами, а також інформація про забезпечення суб'єктів оперативної діяльності спеціальною технікою;

16) дані реєстра зброї, якщо власником, власником або користувачем зброї є орган системи охорони краю, орган системи внутрішніх справ, Департамент державної безпеки, прокуратура, Збройовий фонд при Уряді Литовської Республіки, а також деталізовані відомості про тих, що є у суб'єктів оперативної діяльності зброї, бойових запасах, вибухових речовинах, бойовій техніці, спеціальних засобах і спеціальній техніці;

17) деталізовані відомості про грошові кошти суб'єктів оперативної діяльності і їх витрати на здійснення оперативної діяльності, придбання зброї, бойових запасів, вибухових речовин, бойової техніки, спеціальних засобів і спеціальної техніки;

18) інформація про секретних учасників суб'єктів оперативної діяльності, їх кількісний і персональний склад, матеріально-технічне забезпечення;

19) інформація про дані обліку, внески по державному соціальному страхуванню і обов'язковому страхуванню здоров'я секретних учасників суб'єктів оперативної діяльності, застрахованих державним соціальним

страхуванням і обов'язковим страхуванням здоров'я, дані декларації майна і доходів цих осіб і членів їх сімей;

20) інформація про організацію оперативної діяльності суб'єктами оперативної діяльності, застосуванні ними засобів і методів, а також інформація, одержана під час оперативних дій;

21) інформація, добровільно надана теперішніми або колишніми працівниками або співробітниками спецслужб інших держав суб'єктам оперативної діяльності;

22) засекречені дані, що встановлюють ідентичність особи свідка або потерпілого;

23) відомості про осіб, відносно яких відповідно до законів Литовської Республіки застосовується захист від злочинної дії, про організацію засобів такого захисту;

24) топографічні карти Литовської Республіки, в яких вказані характеристики і призначення об'єктів державного значення, стратегічних, військових об'єктів і об'єктів ризику, а також карти військового призначення.

Аналогічний перелік інформації, яка може складати державну таємницю вказується в статті 8 ЗУ «Про державну таємницю». Але на мою думку даний перелік є більш змістовніший і систематизований. Також в цій статті визначається інформація, яка не може становити ДТ.

Це тобто інформація[16, с.143]:

- про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту;
- про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, які сталися або можуть статися і загрожують безпеці громадян;
- про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;
- про факти порушень прав і свобод людини і громадянина;

–про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб.

Опис такого виду інформації литовський закон не містить.

Щодо конкретного переліку інформації, яка є державною таємницею, то СБУ і державними експертами з питань таємниць приймається нормативний документ, який має назву «Звіт відомостей що становить державну таємницю», де конкретно описується інформація, яка відноситься до ДТ в тій чи іншій сферах.

У литовській практиці існують детальні переліки належної засекреченню інформації. У цих переліках повинні бути передбачені грифи секретності належної засекреченню інформації, терміни її засекречення або умови розсекречення. Детальні переліки належної засекреченню інформації затверджуються і зміни в них вносяться керівниками суб'єктів таємниць за узгодженням з Комісією Литовської Республіки по координуванню захисту таємниць.

В свою чергу суб'єкти таємниць – це державні органи, органи самоврядування, а також фундирувані ними підприємства і установи, діяльність яких пов'язана з використанням засекреченої інформації або її захистом і яким надається право на засекречення і розсекречення інформації.

1.3 Суб'єкти охорони державної таємниці в Литовській республіці

Відповідно до посади ознайомитися з інформацією, що складає державну таємницю, і користуватися нею можуть Президент Республіки, Голова Сейму Литовської Республіки і Прем'єр–міністр Литовської Республіки.

Посідати посади, пов'язані з використанням інформації, що складає державну таємницю, або її захистом, а також ознайомитися з інформацією, що є складовою державної таємниці, можуть тільки особи, що мають

спеціальні дозволи. Претенденти на державну службу, відібрані для заміщення посад, пов'язаних з використанням інформації, що складає державну таємницю, або її захистом, призначаються після перевірки їх кандидатур у встановленому Урядом Литовської Республіки або уповноваженим ним органом порядку і після отримання цими особами дозволів на проведення робіт або на ознайомлення з інформацією, що є складовою державної таємниці. Перелік цих посад встановлюється суб'єктом таємниць особисто. Комісія Литовської Республіки з координування захисту таємниць є колегіальним органом, що координує захист засекреченої інформації. Положення про неї затверджується Урядом Литовської Республіки.

Комісія Литовської Республіки з координування захисту таємниць утворюється у складі семи членів: по двох членів делегують Президент Республіки, Голова Сейму Литовської Республіки, Прем'єр-міністр Литовської Республіки, головою цієї комісії є генеральний директор Департаменту державної безпеки. Департамент державної безпеки призначає одного свого посадовця секретарем цієї комісії, який готує і представляє комісії матеріали, що підлягають розгляду. Членами цієї комісії і секретарем комісії можуть бути тільки особи, що отримали у встановленому даним Законом порядку дозвіл на проведення робіт або на ознайомлення з складовими державної таємниці інформацією під грифом секретності «Цілком таємно» [16, с.152].

Комісія Литовської Республіки з координування захисту таємниць:

- 1) координує підготовку і здійснення міжнародних договорів Литовської Республіки про захист засекреченої інформації;
- 2) у встановленому Урядом Литовської Республіки або уповноваженим їм органом порядку видає свідоцтва про благонадійність особи;
- 3) вносить до Уряду Литовської Республіки пропозиції щодо внесення змін до справжнього Закону і інших правових актів, пов'язаних із захистом

засекреченої інформації, або визнань таких, що втратили силу, щодо вдосконалення системи захисту засекреченої інформації, що має силу;

4) аналізує і погоджує підготовлені суб'єктами таємниць детальні переліки, що підлягають засекречуванню інформації, пов'язаної із здійснюваною ними діяльністю, а також внесення змін до таких переліків;

5) за посередництва суб'єктів таємниць вирішує питання щодо можливості видати свідоцтва про благонадійність особи або вказані в статті 9 закону дозволу на проведення робіт або на ознайомлення з інформацією, що містить державну таємницю, особам, що мають подвійне громадянство, або особам, що не мають встановленого пунктом 2 частини 5 статті 9 справжнього Закону цензу постійного мешкання в Литовській Республіці;

6) після закінчення передбаченого в пунктах 1–3 частини 1 статті 6 литовського закону терміну засекречування інформації за уявленням суб'єктів таємниць вирішує питання щодо доцільності продовження терміну засекречування;

7) вирішує спори між суб'єктами таємниць, а також спори між суб'єктами таємниць і іншими особами, що виникають у зв'язку із засекречуванням, зберіганням, використанням, розсекреченням, контролем за забезпеченням захисту інформації, що становить державну або службову таємницю, а також у зв'язку з обґрунтованістю не видачі або анулювання дозволів на проведення робіт або на ознайомлення з державною таємницею, і свідоцтв про благонадійність особи;

8) вносить до Уряду Литовської Республіки пропозиції щодо придбання інформації, яка по її характеру і важливості складає державну або службову таємницю, проте на праві власності належить фізичній або юридичній особі, що не є суб'єктом таємниць;

9) за уявленням суб'єктів таємниць вирішує питання щодо можливості передачі засекреченої інформації іншим державам або міжнародним

організаціям, з якими не укладені договори про взаємний захист засекреченої інформації.

Винесені Комісією Литовської Республіки з координування захисту таємниць рішення є обов'язковими для суб'єктів таємниць.

Контроль за забезпеченням захисту інформації, що містить державну таємницю, у всіх органах країни здійснюється Департаментом державної безпеки. Цей Департамент:

1) здійснює контроль за дотриманням встановленого порядку засекречування, використання, зберігання і розсекречення інформації, що є складовою державної таємниці;

2) вносить пропозиції в Уряд Литовської Республіки і Комісію Литовської Республіки з координування захисту таємниць щодо вдосконалення системи захисту державних таємниць;

3) проводить дізнання у разі збудження кримінальної справи про втрату або розголошування державної таємниці;

4) надає методичну допомогу суб'єктам таємниць в забезпеченні захисту державних таємниць.

Порядок обліку, впорядкування, організації діловодства щодо таємниць, документів, що містять засекречену інформацію, і контролю, що охороняються суб'єктами, за ним встановлюється Урядом Литовської Республіки або уповноваженим їм органом.

В Україні наступні органи державної влади, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи здійснюють діяльність у сфері охорони державної таємниці:

– Президент України, забезпечуючи національну безпеку, видає укази та розпорядження з питань охорони державної таємниці, віднесених цим Законом та іншими законами до його повноважень.

– Рада національної безпеки і оборони України координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері охорони державної таємниці.

– Кабінет Міністрів України спрямовує та координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади щодо забезпечення здійснення державної політики у сфері охорони державної таємниці.

– Центральні та місцеві органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування здійснюють державну політику у сфері охорони державної таємниці в межах своїх повноважень, передбачених законом.

– Спеціально уповноваженим органом державної влади у сфері забезпечення охорони державної таємниці є Служба безпеки України.

Забезпечення охорони державної таємниці відповідно до вимог режиму секретності в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, діяльність яких пов'язана з державною таємницею, покладається на керівників зазначених органів, підприємств, установ і організацій.

Кабінет Міністрів України та Уряд Литовської Республіки, маючи на меті зміцнити політичне, військове, економічне, юридичне, наукове та технологічне співробітництво між країнами, усвідомлюючи, що кінцеве співробітництво потребує обміну інформацією з обмеженим доступом між сторонами, керуючись прагненням забезпечити охорону всієї інформації з обмеженим доступом, домовилися про таке:

«Національний орган безпеки» – державний орган кожної країни. Для України: Служба безпеки України

Для Литовської Республіки: Комісія з координування захисту таємниць Литовської Республіки

Україна захищає:

інформацію з обмеженим доступом Литовської Республіки, позначену грифом «ribotonaudojimo», як інформацію з обмеженим доступом України, позначену грифом «Для службового користування»;

державну таємницю Литовської Республіки, позначену грифом «konfidencialiai», як державну таємницю України, позначену грифом «Таємно»;

державну таємницю Литовської Республіки, позначену грифом «slaptai», як ДТ, позначену грифом «Цілком таємно»;

державну таємницю Литовської Республіки, позначену грифом «visiskaislaptai», як ДТ України, позначену грифом «Особливої важливості»;

Литовська Республіка захищає:

інформацію з обмеженим доступом України, позначену грифом «Для службового користування», як інформацію з обмеженим доступом Литовської Республіки, позначену грифом «ribotonaudojimo»;

державну таємницю України, позначену грифом «Таємно», як державну таємницю Литовської Республіки, позначену грифом «konfidencialiai»;

державну таємницю України, позначену грифом «Цілком таємно», як державну таємницю Литовської Республіки, позначену грифом «slaptai»;

державну таємницю України, позначену грифом «Особливої важливості», як державну таємницю Литовської Республіки, позначену грифом «visiskaislaptai».

Зазвичай, інформація з обмеженим доступом звичайно передається між країнами дипломатичними каналами. В особливих випадках компетентний орган можуть погодити передачу інформації з обмеженим доступом іншими, крім дипломатичних, каналами.

Якщо потребується передача великої кількості інформації з обмеженим доступом, національні органи безпеки/компетентний орган обох Сторін взаємно погоджують і схвалюють засоби транспортування, маршрут та заходи безпеки для кожного такого випадку.

Електронна передача інформації з обмеженим доступом повинна виконуватися тільки у шифрованій формі (з використанням криптографічних засобів та пристроїв закриття інформації).

У разі порушення правил охорони інформації з обмеженим доступом сторони-одержувача, у результаті якого інформація з обмеженим доступом, передана відповідно угоди, була розголошена або виникла загроза її небезпеки, негайно інформується сторона-джерело.

Кожний випадок порушення національного законодавства у сфері охорони інформації з обмеженим доступом, повинен стати об'єктом розслідування і повинні бути прийняті відповідні заходи згідно з національним законодавством Сторони-одержувача. Національний орган безпеки Сторони-джерела повинен бути поінформований за результатами такого розслідування.

Висновки по розділу

Закон Литовської республіки «Про державну і службову таємницю», який набув чинності 1 березня 2000 року регламентує порядок засекречення, зберігання, використання, розсекречення, координування захисту і контроль за забезпеченням захисту інформації, що становить державну або службову таємницю.

Державна таємниця (State secret) - відомості в області політики, економіки, у військовій області, в області правопорядку, науки і техніка, втрата або незаконне розголошення яких можуть порушити суверенітет, обороноздатність або економічну потужність Литовської Республіки, завдати збитку конституційному ладу, політичним інтересам Литовської Республіки, піддати небезпеці життя і здоров'я людини, його конституційні права.

В результаті проведеного аналізу нормативно-правового забезпечення охорони державної таємниці, можна зробити висновок, що основний закон Литовської республіки, який встановлює поняття, роль і місце ДТ в країні (закон «Про державну і службову таємниці») є досить схожим на Закон України «Про державну таємницю», хоча і багато в чому поступається. Схожим є те, що зміст практично всієї термінології закону є аналогічним. Різниця може бути тільки в назвах. Прикладом цього може слугувати відмінність назв грифів секретності. поступається литовський закон українському аналогу на нашу думку саме змістом. Закон України «Про державну таємницю» містить 39 статей, а закон Литви «Про державну і службову таємниці» – лише 17. Відсутньо досить багато положень, що регулюють охорону ДТ, які присутні в українському законі. Негативним також є те, що закон Литви врегульовує одразу два види інформації з обмеженим доступом, тобто державну і службову таємниці. І на нашу думку відповідно не вистачає норм закону, які б деталізували та систематизували процедуру охорони даних видів таємниць.

РОЗДІЛ II

ОХОРОНА ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ В ЛАТВІЙСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО – ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

2.1. Поняття державної таємниці та її зміст

Під державною таємницею в Латвійській республіці передбачаються такі дані військового, політичного, економічного, наукового, технічного чи іншого характеру, які включені до затвердженого Кабінетом Міністрів переліку, також втрата чи незаконне розголошення яких може нанести шкоду безпеці, економіці або ж політичним інтересам держави.

Суб'єктами державної таємниці є державні органи, посадові особи чи співробітники таких органів, які у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків або трудових зобов'язань створюють, отримують, зберігають чи використовують носії державної таємниці [8].

Носіями державної таємниці є відомості (дані, сукупність даних) у будь-якій технічно можливій формі їх запису, які у відповідності з даним Законом віднесені чи можуть бути віднесені до державної таємниці, а також матеріальні об'єкти, предмети, речовини чи електромагнітні поля, в яких наявні, зберігаються, накопичуються чи знаходять своє відображення відомості, віднесені до державної таємниці.

Положення про державну таємницю у повній мірі розповсюджуються на засекречені відомості Організації Північноатлантичного договору (НАТО), Європейського союзу, іноземних та міжнародних організацій і структур, якщо це не передбачено іншими регулятивними нормативними актами.

Відомостям, що складають державну таємницю, в залежності від їх значущості надають такі грифи секретності: «особливої важливості», «цілком таємно» та «таємно».

В Україні, як ми знаємо – аналогічна класифікація даних грифів.

Втрата або розголошення відомостей з грифом секретності «Особливої важливості», якщо вони торкаються державної військової, політичної, економічної, наукової, технічної, розвідувальної (контррозвідувальної) та оперативно-пошукової діяльності, можуть потягнути за собою [16, с.261]:

- 1) озброєну агресію проти Латвійської республіки або її союзників, загрозу такій агресії, або реальну загрозу національному суверенітету;
- 2) розрив дипломатичних стосунків або виключення Латвійської республіки з міжнародних або міжурядових організацій;
- 3) дестабілізацію внутрішньополітичної ситуації, яка веде до масових заворушень, безладів, терористичних актів, диверсій, підривної діяльності або зухвалу необхідність оголошення надзвичайного положення або екстреної готовності системи цивільної оборони;
- 4) розкриття державних планів оборони або складних систем шифрування і передачі розвідувальних відомостей;
- 5) розкриття важливих планів оперативно-пошукових заходів;

Відомості з грифом секретності «цілком таємно», якщо вони стосуються тих же сфер і їх втрата або незаконне розголошення може призвести до[8]:

- 1) загострення міжнародних відносин;
- 2) загострення міжурядових відносин, слідством чого є розрив економічних стосунків або введення економічних санкцій проти Латвійської республіки;
- 3) розкриття важливих військових планів або заходів розвідувального (контррозвідувального) характеру;
- 4) розкриття відомостей про організацію, методи, тактику оперативно-пошукової діяльності осіб, що ведуть оперативно-пошукову діяльність, або їх слідчих матеріалів у справі;
- 5) розголошення планів важливих оперативно-пошукових операцій чи відомості про особистості учасників таких операцій

б) розкриття наукових чи технологічних відкриттів, пов'язаних з державною обороною чи безпекою або з розвитком певної економічної галузі

Відомості з грифом «таємно», якщо їх втрата або незаконне розголошення може поставити під загрозу державні інтереси і заподіяти збиток конкретному державному органу.

Перелік відомостей віднесених до державної таємниці, їх об'єм і вміст встановлюється кабінетом міністрів за пропозиціями Бюро по захисту Конституції. Затверджений кабінетом міністрів перелік відомостей і інших предметів, віднесених до державної таємниці, а також подальші поправки до нього вважаються публічно-правовими документами.

До державної таємниці можуть бути віднесені наступні відомості[8]:

- 1)про військовий потенціал держави, його оборонну стратегію і тактику, оборонні і мобілізаційні плани;
- 2)про системи і матеріально-технічні засоби озброєння, зв'язок і інформацію, про придбання їх органами державної безпеки і оборони;
- 3)про розташування структур, споруд і інших об'єктів, важливих для державної безпеки і оборони, планах їх захисту і евакуації;
- 4)про типи і кількість продукції, виробленої для потреб державної безпеки і оборони, а також про мобілізаційні потужності промисловості;
- 5)про шифри (коди), системи шифрування і шифрувальне устаткування;
- 6)про організацію, вміст, тактику і методи оперативно-пошукової, розвідувальною і контррозвідувальної діяльності, а також про осіб, що займаються оперативно-пошукової діяльністю, і осіб, залучених в спеціальний процесуальний захист;
- 7)про дислокацію структур і окремих структурних підрозділів органів державної безпеки;
- 8)про дії і плани дій структурних підрозділів Міністерства внутрішніх справ, органів державної безпеки і оборони в разі надзвичайного положення,

масових безладів, або про спеціальні операції по боротьбі з організованою злочинністю;

9)про обсяг, розміщення і держателів державних матеріальних резервів;

10)про систему зберігання і транспортування державних золотовалютних резервів;

11)про організацію заходів щодо охорони і забезпечення безпеки поважних посадових осіб держави, і використовуваних при цьому технічних засобах;

12)про науково-дослідну діяльність, відкриття, використання винаходів, якщо такого роду діяльність здійснюється за підтримки держави;

13)про окремі напрями державної зовнішньої політики ізовнішньоекономічні стосунки, що мають стратегічне значення;

14) про засоби і методи захисту державної таємниці;

15) отримані Латвією від іноземних держав або створені нею відповідно до укладеної міжнародної угоди.

Якщо в цілях розробки і підготовки загальнодоступних відомостей, матеріалів або проектів виникає необхідність у використанні відомостей, які складають державну таємницю, або носіїв таких відомостей, вони готуються до прилюдного використання у формі загальних статистичних даних або в будь-якій іншій непрямій формі, видаються лише в дозволеному обсязі і використовуються виключно в цілях, для яких дозволена їх видача.

На відміну від законодавства Литовської республіки в латвійському законодавстві так як і в українському перелік відомостей, які не можуть бути віднесені до ДТ – існує. І зміст його пунктів є схожим.

В Латвії забороняється відносити до державної таємниці і обмежувати доступ до наступної інформації[8]:

1. про стихійні лиха, природні і інших катастрофах і їх наслідках;

2. про положення справ в екології, охороні здоров'я, освіті і культурі, а також про демографічну ситуацію в державі;

3. про факти порушення прав людини;

4. про стан і рівень злочинності, випадки корупції, протиправні дії посадових осіб;

5. про економічну ситуацію в державі, виконання бюджету, рівня життя населення, а також про ставки окладів, привілеї, компенсації і пільги, встановлені для посадових осіб і державних органів і органів місцевого самоврядування;

6. про стан здоров'я вищих посадових осіб держави.

В Україні не відноситься до державної таємниці інформація[4]:

1. про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту;

2. про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, які сталися або можуть статися і загрожують безпеці громадян;

3. про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальнезабезпечення, а також про соціально-демографічні показники, станправопорядку, освіти і культури населення;

4. про факти порушень прав і свобод людини і громадянина;

5. про незаконні дії органів державної влади, органів місцевогосамоврядування та їх посадових осіб;

6.інша інформація, яка відповідно до законів та міжнароднихдоговорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не може бути засекречена.

2.2. Нормативне регулювання охорони державної таємниці

Під захистом державної таємниці розуміється цілеспрямована діяльність правового, технічного і організаційного характеру, яка здійснюється компетентними державними органами і їх посадовими особами в цілях

забезпечення збереження відомостей, що становлять державну таємницю, і запобігання їх незаконного поширенню (використанню).

Організація захисту державної таємниці покладається на Кабінет Міністрів. З цією метою Кабінет Міністрів, зважаючи на встановлені законом принципи, видає постанови про порядок засекречування, розсекречення, здобуття, реєстрації, зберігання, видачі, використання, відправлення і знищення (особливого діловодства) носіїв відомостей, що складають державну таємницю, документальному оформленні цих операцій, використанні особливих реквізитів, кодів, а також проводить інші заходи технічного та організаційного характеру.

Бюро по захисту Конституції, Служба військової контррозвідки і Служба безпеки в межах встановленої для них законом компетенції очолюють, координують, контролюють і проводять заходи щодо захисту державної таємниці.

За дотримання режиму секретності і забезпечення захисту державної таємниці в державних органах відповідають в межах своєї компетенції керівники цих органів або їх відповідні структурні підрозділи. Дані посадові особи відповідають за те, аби їх підлеглим, робота (служба) яких пов'язана з відомостями, що складають державну таємницю, були створені відповідні умови для такої роботи у відповідності з постановами кабінету міністрів. За заявою керівника відповідного органу для забезпечення режиму секретності можуть бути залучені співробітники органів державної безпеки.

Компанії, яким в своїй роботі необхідно використовувати відомості, що складають державну таємницю, зобов'язані отримати в Бюро по захисту Конституції сертифікат промислової безпеки.

Бюро по захисту Конституції як орган національної безпеки Латвійської республіки здійснює і контролює обмін засекреченими відомостями з іноземними державами, міжнародними організаціями і їх структурами, а також приймає заходи по захисту такого роду відомостей.

Всі органи місцевого самоврядування, а також юридичних і фізичних осіб, у розпорядженні яких знаходяться інформаційні системи, здійснюють обробку або зберігання відомостей, що складають державну таємницю, зобов'язані зареєструвати їх в Бюро по захисту Конституції і отримати акредитаційний сертифікат, що засвідчує відповідність системи вимогам безпеки Бюро по захисту Конституції як орган, що гарантує безпеку, контролює і перевіряє безпеку інформаційних систем, здійснюючу обробку ДТ, а також контролює криптографічну систему і розробляє криптографічні ключі. Порядок реєстрації, перевірки безпеки і акредитації встановлює Бюро з захисту Конституції.

Порядок здобуття, передачі і використання засекречених відомостей іноземних держав, міжнародних організацій і їх структур регламентується постановами Кабінету Міністрів. Подібні відомості захищаються як державна таємниця, без згоди держави-відправника або організації відправника і ніхто не має права знизити ступінь їх секретності.

Відомості, що складають державну таємницю, засекречуються: під грифом «таємно» – на 5 років, під грифом «цілком таємно» – на 10 років, під грифом «особливо важливі» – на 20 років. Дані про осіб, що займаються оперативно-пошуковою діяльністю, і осіб, залучених в спеціальний процесуальний захист, засекречуються строком на 75 років.

До закінчення терміну засекречення відомостей їх орган приймає рішення про повторне їх засекречення або розсекречення.

Якщо витік встановлений законом термін засекречення, або якщо до його виділення відповідні відомості втратили своє значення як державної таємниці, з даних відомостей знімається гриф секретності і вони стають загальнодоступними.

Доступ до відомостей, що складають державну таємницю, дозволяється лише тим особам, які відповідно до своїх посадових (службових) обов'язків або конкретного робочого (службового) завдання повинні виконувати

роботу, пов'язану з використанням або захистом відомостей, що складають державну таємницю, і які відповідно до закону Латвії « Про державну таємницю» отримали допуск до ДТ.

Допуск до відомостей, що становлять ДТ може бути дозволений особі, яка:

1) є дієздатною і не молодше 18 років;

2) є громадянином Латвії та підписала зобов'язання про нерозголошення, по якому вона зобов'язалася зберігати і не розголошувати відомості, що складають державну таємницю, і дала згоду на проведення відносно неї компетентними органами державної безпеки необхідних перевірочних заходів в цілях забезпечення захисту державної таємниці.

У допуску до відомостей, що складають державну таємницю, під грифом «особливої важливості», «цілком таємний» і «таємно», відмовляється [15, с.84]:

1) особам, що подали заяву про відмову від громадянства Латвії;

2) особам, дієздатність яких обмежена у встановленому законом порядку;

3) особам, що притягувалися до кримінальної відповідальності і засудженим за скоювання умисних кримінальних злочинів або розголошення по недбалості державної таємниці, за винятком випадків, коли вони були реабілітовані;

4) особам, які є або були штатними або позаштатними співробітниками служби безпеки, розвідки або контррозвідки СРСР, Латвійської РСР або яких-небудь іноземних держав, окрім держав-членів Європейського союзу або Організації Північноатлантичного договору (НАТО).

5) особам, які після 13 січня 1991 р. працювали в КПРС (КПЛ), Інтернаціональному фронті трудящих Латвійській РСР, Об'єднаній раді трудових колективів, Організації ветеранів війни і праці або Вселатвійському комітеті суспільного порятунку;

6) особам, відносно яких в ході перевірки виявлені факти, що змушують засумніватися в їх благонадійності і здатності берегти державну таємницю;

7) особам, що перебувають на обліку в медичних установах у зв'язку з алкоголізмом, токсикоманією, наркоманією або психічним захворюванням.

У Сеймі, Канцелярії Президента, Державній канцелярії, Державній рахунковій палаті, Банку Латвії, Міністерстві закордонних справ і Генеральній прокуратурі перевірку осіб і приміщень на відповідність вимогам безпеки виконує Бюро з захисту Конституції. З метою забезпечення режиму секретності Бюро проводить також перевірку керівників структурних підрозділів в усіх установах.

У Міністерстві оборони, що знаходяться під його контролем або наглядом установ, Національних озброєних сил, на військових об'єктах, а також в установах, організаціях і підприємствах (компаніях), діяльність яких пов'язана з державною таємницею в області оборони, перевірку осіб і приміщень на відповідність вимогам безпеки здійснює Служба військової контррозвідки. В інших установах перевірку осіб і приміщень на відповідність вимогам безпеки проводить Поліція безпеки.

Перевірка осіб для допуску до засекречених відомостей іноземних держав, міжнародних організацій і їх структур проводиться органами національної безпеки Латвійської республіки, які і оформляють допуск до вказаних відомостей.

Допуск до державної таємниці оформлюється на певний термін, але не більше ніж на 5 років. Встановлюються 3 форми допуску.

Доступ до відомостей «особливої важливості» вирішується лише за наявності 1-ої форми допуску, до цілком таємних відомостей - за наявності 2-ої форми допуску, до таємних відомостей - за наявності 3-ої форми допуску.

Наявність в особи допуску до відомостей вищої міри секретності є підставою для доступу його до відомостей нижчої міри секретності.

Порядок обліку, видачі, анулювання і зміни форми допуску регламентується постановами Кабінету Міністрів.

Рішення про відмову в допуску може бути оскаржене у директора Бюро по захисту Конституції протягом 10 днів з моменту, коли відповідна особа дізналася про це рішення. Рішення директора Бюро по захисту Конституції може бути оскаржене Генеральному прокуророві протягом 10 днів з моменту, коли відповідна особа дізналася про це рішення. Вирішення Генерального прокурора є остаточним і оскарженню не підлягає. Воно прямує до виконання в органи державної безпеки[15, с.45].

Рішення директора Бюро по захисту Конституції про допуск до засекречених відомостей іноземних держав, міжнародних організацій і їх структур є остаточним і оскарженню не підлягає.

В разі кожної конкретної особи, право на використання державної таємниці обмежується терміном дії його допуску, а також його анулюванням.

Перелік посад, пов'язаних з використанням і захистом державної таємниці, встановлюється в кожній установі його керівником за узгодженням з органом державної безпеки, яке відповідно до пунктів 3 і 4 статті 10 закону Латвії «Про державну таємницю» проводить перевірку осіб даної установи.

2.3 Допуск до державної таємниці та відповідальність за порушення положень про використання або захист державної таємниці

Допуск до державної таємниці і право на її використання для виконання своїх службових обов'язків відповідно до закону «Про державну таємницю», мають наступні особи[8]:

- 1) Президент;
- 2) голова Сейму;
- 3) прем'єр-міністр;
- 4) депутати Сейму;

- 5) члени кабінету міністрів;
- 6) голова Верховного суду;
- 7) Генеральний прокурор;
- 8) керівник Рахункової палати;
- 9) головнокомандуючий і командувач Національними озброєними силами;
- 10) командувач Національною гвардією;
- 11) директор Бюро по захисту Конституції, начальник Служби військової контррозвідки, начальник Поліції безпеки;
- 12) президент Банку Латвії.

Також допуск до ДТ і право на її використання для виконання своїх обов'язків мають парламентські комісії, що призначаються Сеймом, з розслідування.

Допуск до державної таємниці і право на її використання мають виконавці кримінального судочинства (слідчі, прокурори, судді) при проведенні попереднього розслідування і судочинства у конкретній кримінальній справі, пов'язаній з державною таємницею. Особи, що беруть участь в процесі слідства і судочинства у такій справі і що мають право на ознайомлення зі всіма матеріалами справи, попереджаються у письмовій формі про зобов'язання по нерозголошуванню державної таємниці і відповідальності, передбаченої за незаконне її розголошення. Даний порядок поширюється і на осіб, що беруть участь в процесі судочинства у цивільній справі, якщо воно пов'язане з ДТ.

В Латвійській республіці забороняється незаконне використання державної таємниці в цілях, відмінних від виконання посадових (службових) обов'язків або конкретних робочих завдань.

Допуск може бути припинений, якщо[15, с.114]:

- 1) особа звільнена з посади (роботи), пов'язаної з використанням або захистом державної таємниці;

2) особа, що порушила порядок, встановлений для роботи з державною таємницею, її використанням або захистом;

3) виявилося, що особа надала про себе свідомо помилкові відомості.

Вказані в підпунктах обставини можуть також служити підставою для відмови в продовженні допуску або пониженні форми допуску.

Рішення про припинення допуску, відмові в його продовженні або пониженні його форми може бути оскаржено. До ухвалення остаточного рішення подібній особі відмовляється в доступі до відомостей, що складають ДТ.

Якщо на підставі вищеперерахованих пунктів допуск посадової особи або співробітника припиняється або не продовжується, це є достатньою підставою вважати, що дана особа не відповідає посаді (виконуваний роботі), пов'язаній з використанням або захистом державної таємниці. Після ухвалення остаточного рішення подібна особа підлягає негайному переведенню на роботу, яка не пов'язана з державною таємницею, або трудові (службові) відносини з ним припиняються і надалі йому відмовляється в допуску до державної таємниці. Особа, форма допуску якої була знижена, також переводиться на відповідну посаду, а якщо це не представляється можливим, трудові відносини з ним припиняються.

Припинення трудових (службових) відносин з особою, яка у зв'язку з виконання ним своїх посадових обов'язків мала допуск до державної таємниці, не звільняє цю особу від обов'язку берегти державну таємницю і відповідальності за незаконне її розголошення.

Особа, що має право виконувати роботу, пов'язану з державною таємницею або її захистом, несе персональну відповідальність за виконання вимог по захисту державної таємниці, передбачених законом і постановами кабінету міністрів, і за дотримання встановленого режиму секретності і правил особливого діловодства.

В разі виникнення вказаних в пункті 3 статті 9 закону «Про державну таємницю» обставини, що перешкоджають особі здійснювати доступ до відомостей, що складають державну таємницю, дана особа зобов'язана негайно повідомити про них орган, який дозволив йому допуск до державної таємниці.

Суб'єкт державної таємниці негайно повідомляє відповідний орган державної безпеки про випадки втрати носіїв відомостей, що складають державну таємницю, і в співпраці з цим органом здійснює пошук втрачених носіїв, а також приймає необхідні заходи по запобіганню або скороченню збитку, який може бути причинний у зв'язку з розголошенням державної таємниці.

Особа, яка своєю дією або бездіяльністю порушить положення про використання або захист державної таємниці, несе дисциплінарну або кримінальну відповідальність у встановленому законом порядку.

Порядок службового розслідування по таких справах встановлюється Кабінетом Міністрів.

Головні завдання органів державної безпеки:

1. Збір, накопичення, аналіз і у встановленому Законом порядку політичної, економічної, соціальної, військової, науково – технічної та іншої пов'язаної з погрозами безпеки державі й екологічної загрозою інформації;

2. Захист державних таємниць та інші життєво важливі для держави інтересів;

3. Прогнозування загроз міжнародній безпеці державі, розробка пропозицій, рекомендацій і програм з питань безпеки держави;

Стаття 125 Кримінального кодексу Латвії свідчить, що розголошення особою інформації, що становить державну таємницю Латвійської Республіки, в тому випадку, якщо в діях цієї особи немає ознак шпигунства, карається позбавленням посідати певні посади, або ж штрафом, або (в крайньому випадку) тюремним ув'язненням строком до 3-х років.

Той, хто знищив, зіпсував або втратив документ, предмет або інший матеріальний предмет, зміст яких становить ДТ і які були довірені йому внаслідок виконання ним службових, трудових або публічних функцій, також карається позбавленням посідати певну посаду або займатися визначеною діяльністю або обмеженням свободи, або позбавленням волі на строк до 2-х років.

Аналогом статті 125 Кримінального кодексу Латвійської республіки є стаття 328 Кримінального кодексу України, де також йдеться про розголошення ДТ за відсутності ознак державної зради або шпигунства. Але строк покарання, яке являє собою позбавлення волі в Україні - більший. Тобто він становить від 2-х до 5-ти років. А коли даний злочин спричинив тяжкі наслідки то строк ув'язнення збільшується від 5-ти до 8-ми років. Щодо втрати матеріальних носіїв секретної інформації, то строк позбавлення волі за цей злочин також більший ніж у Латвії. Він становить до 3-х років.

Висновки по розділу

Отже, під державною таємницею в Латвійській республіці передбачаються такі дані військового, політичного, економічного, наукового, технічного чи іншого характеру, які включені до затвердженого Кабінетом Міністрів переліку, також втрата чи незаконне розголошення яких може нанести шкоду безпеці, економіці або ж політичним інтересам держави.

В результаті того як Латвія стала членом ЄС та НАТО, то вся засекречена інформація цих організацій в цій країні набуває статусу державної таємниці.

Щодо суб'єктів державної таємниці, то такий термін, як в литовському так і в латвійському законодавстві існує і узагальнює всі органи, установи чи посадових осіб, які мають відношення до ДТ. В ЗУ «Про державну таємницю» даний термін відсутній.

Організація захисту державної таємниці у Латвійській республіці покладається на Кабінет Міністрів. З цією метою Кабінет Міністрів, зважаючи на встановлені законом принципи, видає постанови про порядок засекречування, розсекречення, здобуття, реєстрації, зберігання, видачі, використання і знищення носіїв відомостей, що складають державну таємницю.

Бюро по захисту Конституції, Служба військової контррозвідки і Служба безпеки в межах встановленої для них законом компетенції очолюють, координують, контролюють і проводять заходи щодо захисту ДТ.

Нарахунок відповідальності, яка може настати, коли особа своєю дією або бездіяльністю порушить положення про використання або захист державної таємниці, то вона може бути дисциплінарною або кримінальною. А в українській практиці застосовується ще й адміністративна відповідальність.

Відносно кримінальної відповідальності, то покарання за розголошення ДТ або втрати її носіїв у вигляді позбавлення волі в Латвійській республіці є менш тривалим чим в Україні. Кримінальний кодекс України за ці злочини встановлює триваліше ув'язнення.

РОЗДІЛ III

ОХОРОНА ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ В ЕСТОНСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

3.1. Нормативно-правове забезпечення інформаційних відносин в Естонській республіці

Конституція Естонії свідчить:

1) Кожен має право вільно отримувати інформацію, поширювану для загального користування.

2) Всі державні установи, органи місцевої самоврядування і їх посадові особи зобов'язані у встановленому законом порядку надавати громадянам Естонії на їх вимогу інформацію про свою діяльність, за виключенням даних, видача яких заборонена законом, а також даних призначених виключно для внутрішнього користування.

3) Громадяни Естонії мають право ознайомитися з інформацією про себе, що знаходиться в розпорядженні державних установ та органів місцевої самоврядування, а також в державних архівах. Але це право може бути обмежене законодавством з метою захисту прав і свобод інших людей,

4) Якщо законодавством не встановлене інше, то правами, вказаними в пункті 2 та 3, нарівні з громадянами Естонії, користуються також громадяни іноземних держав і особи без громадянства, що перебувають в Естонії [3].

В Естонії існує закон «Про державну інформацію», який був ухвалений в листопаді 2000 року і набрав чинності всічні 2001 року. Дія даного закону поширюється на державні і місцеві органи влади, юридичних осіб і приватних компаній, які виконують державні функції включаючи освіту, охорону здоров'я, соціальні або інші державні послуги. І відповідно до нього будь-яка особа може подати запит на отримання інформації і власник інформації зобов'язаний надати відповідь протягом п'яти робочих днів. Запити на

надання інформації підлягають реєстрації. У разі, коли інформація запрошується з метою проведення дослідження, оплата за надання даної інформації не стягується. Дія закону не поширюється на інформацію, що є державною таємницею.

У наданні внутрішньої інформації може бути відмовлено протягом п'яти років. До цієї інформації відносяться: інформація, що стосується судових справ, що знаходяться на розгляді; інформація, зібрана в ході виконання державного нагляду; відомості, розкриття яких може завдати збитку міжнародним відносинам держави; інформація про озброєння і розміщення військових підрозділів; інформація про заходи по забезпеченню безпеки; проекти законів і постанов; інші документи, не включені в реєстр; а також особиста інформація. Доступ до інформації, що стосується опитів громадської думки, узагальнених статистичних даних, економічних і соціальних прогнозів, довкілля, майна і якості споживчих товарів не може бути обмежений.

Закон також включає важливі положення про електронний доступ і розкриття документів. Урядові установи повинні створювати реєстри документів. Державні органи і органи місцевої самоврядування, а також інші установи, в розпорядженні яких знаходиться державна інформація, зобов'язані створювати веб-сайти і публікувати там всесторонню інформацію, включаючи статистику злочинів і дані економічної статистики; законодавчі акти про надання надзвичайних повноважень і інформацію про структуру державних установ; посадові інструкції службовців, адреси установ, інформацію про кваліфікацію і зарплату державних службовців; інформацію, що стосується охорони здоров'я або безпеки; бюджети і проекти бюджетів; інформацію про стан довкілля; і проекти законів, постанови і плани, включаючи пояснювальні записки. Установи також повинні забезпечити, аби дана інформація не була «застарілою, неточною або

помилковою». Окрім цього, запити подані поелектронній пошті повинні розглядатися як офіційні запити на здобуття інформації.

Нагляд за виконання даного закону здійснює Інспекція по захисту особистих даних.

Інспекція може передивлятися процедури органів державної влади і прийматися скарги, вимагати від державних установ надати пояснення відносно прийнятих рішень, а також вивчати внутрішні документи.

Інспекція може давати розпорядження органу державної влади відносно дотримання норм закону, а також надання документів.

Протягом певного періоду інспекція вивчала роботу установ, у володінні яких знаходиться інформація, і прийшла до висновку, що закон в цілому дотримується, хоча в 15 відсотках випадків спостерігалася невідповідність, а в 5 випадках навіть порушення закону «Про державну інформацію».

У 2004 році Інспекція по захисту особистих даних розглянула 34 скарги відносно застосування закону.

Комітет групи держав проти корупції (GRECO) Ради Європи відзначив ефективність роботи даного закону у вирішенні проблем доступу до інформації. Експерти GRECO виявили, що правила, що забезпечують прозорість державної адміністрації Естонії, є задовільними. Експертами GRECO було підтверджене, що закон "Про державну інформацію" приніс позитивні зміни, наприклад, інформація стала ширше доступною в онлайновому режимі (у електронному вигляді), спростився доступ до державних документів, була заснована посада прес-аташе в кожному міністерстві і так далі. Обов'язки установ в рамках виконання закону «Про державну інформацію» полягають не лише в наданні інформації, але також в наданні допомоги громадськості в отриманні доступу до документів, що є важливими особливостями цього закону. Більш того, була введена практика суспільних консультацій.

Також в Естонській республіці існує закон «Про захист персональних даних». Він дає право фізичним особам отримувати доступ і вносити зміни в документи про себе, що знаходяться у володінні державних органів влади і приватних організацій. Нагляд за виконанням цього закону також здійснює Інспекція по захисту особистих даних.

В червні 1998 року Естонія підписала Орхуську Конвенцію. Мета якої – сприяння захисту права кожної людини сьогоdnішнього і наступних поколінь жити в навколишньому середовищі, сприятливому для її здоров'я та добробуту. І ратифікувала її в серпні 2001 року. Відповідно сфера дії закону «Про державну інформацію» почала поширюватись також на доступ до інформації про стан довкілля. Згідно закону «Про реєстр даних про стан довкілля» необхідно збирати детальну базу даних про стан довкілля, включаючи інформацію про забруднення, радіоактивних і інших відходів, генетично модифікованих організмів, природних чинників довкілля, дозволи та інші матеріали.

Інформація відкрита для громадськості, за виключенням випадків, коли розкриття даної інформації може нанести загрозу державній безпеці або заподіяти шкоду довкіллю або містить таємниці, що стосуються інтелектуальної власності. Існує також ряд інших законів, що стосуються охорони довкілля, які визначають порядок збору і надання інформації про стан довкілля.

3.2. Державна таємниця в Естонії: суть, характеристика та складові

Будь-яка держава збирає інформацію для захисту своїх жителів і забезпечення безпеки. Відповідно до параграфа 44 Конституції Естонської Республіки, кожен має право вільно отримувати інформацію, поширювану для публічного використання. На підставі Закону «Про державну інформацію» це право може бути обмежене для захисту прав і свобод інших

людей і на користь запобігання кримінальним діям, затримання кримінальних злочинців або виявлення істини в кримінальному розслідуванні. Таким чином, та інформація, яка заявляється як державна таємниця, не розголошується для того, щоб приховати певні відомості, а також запобігти її розкриттю, що здатно призвести до неправильного використання в неконтрольованій ситуації.

Закон «Про державні таємниці» регулює створення, використання та поширення секретної інформації. У серпні 2001 року в даний закон були внесені зміни та доповнення з метою його приведення у відповідність до вимог НАТО.

Цей закон дає визначення поняття державної таємниці, інформація, яка класифікується в якості державної таємниці, доступ до державних секретів, а також основ процедури обробки відомостей, що становлять державну таємницю, і класифікуються засоби масової інформації.

Неконтрольоване розкриття інформації зазвичай несе загрозу оборонній здатності держави або можливостям вирішення певних кризових ситуацій. Це, у свою чергу, служить цілям захисту життя і здоров'я громадян. Єдині вимоги до поводження з державною таємницею упорядковують використання такої інформації в різних державних підрозділах, а також в окремих випадках в приватних компаніях. Загальні правила необхідні для гарантії одноманітності збереження інформації у всіх інстанціях, що використовують її.

Наприклад, згідно посади суддя має право доступу до державної таємниці при виконанні завдань, покладених на нього Конституцією Естонської Республіки, законами і виданих на їх підставі правовими актами.

У разі обґрунтованої необхідності отримання інформації слідчий і прокурор мають право доступу до ДТ за наявності дозволу на доступ до таємниці відповідного рівня.

Закон «Про державні таємниці» регулює створення, використання і поширення секретної інформації.

Щодо грифів секретності, то як в Литві так і в Естонській республіці їх найменування однакове. Але закон Естонії встановлює чотиринаступні грифи секретності державної інформації «Цілковито таємно», «Таємно», «Конфіденційно», «Обмеженого використання».

Наступні відомості є державною таємницею, що класифікована як «конфіденційна» [9]:

1) Криза управління плану Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ, поліції безпеки, рада і рада Інформація для дій в надзвичайних ситуаціях. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні класифікуватися протягом двадцяти років. Класифікація закінчується по використанню цієї інформації в надзвичайних ситуаціях;

2) Критерії для негайного скликання, криза управління Комітету уряду республіки. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні класифікуватися протягом десяти років;

3) У списку, затвердженому урядом Республіки, підприємств і установ, які мають загальнодержавне значення відносно готовності до надзвичайних ситуацій і забезпечення функціонування, який має велике значення для національної безпеки. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні класифікуватися протягом десяти років;

4) Під час війни структуру озброєних сил і Національної ліги оборони. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні класифікуватися протягом десяти років;

5) Надзвичайного плану оборони. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні бути віднесені за двадцять років;

6) План дій військового підрозділу в надзвичайній ситуації, надзвичайного і військового часу. Термін зберігання протягом двадцяти

років. Зберігання закінчується після надзвичайної ситуації, надзвичайного або військового положення;

7) План мобілізації сил оборони і Національної ліги оборони в тій мірі, в обороні району або округу. Термін зберігання двадцять п'ять років;

8) Інформаційні і комунікаційні технології суб-проектів комплексної системи повітряного спостереження повітряних сил. Термін зберігання двадцять п'ять років;

9) Плани будівель, приміщень, споруд безпеки і систем зв'язку і інших комунікацій на володіння або використання поліції безпеки або інформаційної ради. Термін зберігання п'ятдесят років;

10) Плани забезпечення безпеки систем зв'язку в Міністерстві Закордонних справ і Міністерстві оборони (зокрема іноземних представництв). Термін зберігання п'ятдесят років;

11) Плани озброєння і складів боєприпасів, безпеки і систем зв'язку і інших комунікацій в системі оборони, Національної ліги оборони і прикордонної охорони. Термін зберігання двадцять п'ять років;

12) Загальна кількість і зведені дані про житло від працедавця з питань безпеки поліції і інформаційної ради. У середовищі, що містить таку інформацію, термін зберігання протягом десяти років;

13) Загальна кількість зведених даних відносно реєстрації і використання в спостереженні за транспортними засобами екстреної допомоги з питань безпеки поліції, а також транспортні засоби, використовувані для безпосереднього спостереження, проведення заходів, а також інформацію відносно таких транспортних засобів. У середовищі, що містить таку інформацію, термін зберігання протягом десяти років;

14) Інформація про використання і місцезнаходження, а також технічну інформацію відносно автоматизованих систем обробки державної таємниці, якщо володіння такою інформацією дозволить

INFOSEC(інформаційнетовариство ЄС) бути під загрозою. У середовищі, що містить таку інформацію, термін зберігання двадцять п'ять років;

15) Інформація про імпорт, експорт і транзит стратегічних товарів, експорт послуг, пов'язаних з товарами військового призначення і кінцевого використання стратегічних товарів, зібрані або підготовлені в рамках стратегічного переліку товарів Комісії Закордонних Справ, що працюють на міністерство, за винятком інформації, розголошування якої не приносить збиток міжнародним відносинам або національній безпеці. У середовищі, що містить таку інформацію, термін зберігання тридцять років.

До державної таємниці з грифом «таємно» може бути віднесена наступна інформація:

1) план дій для проведення мобілізації. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні класифікуватися протягом тридцяти років. Класифікація закінчується після заяви про мобілізацію;

2) під час війни про склад озброєних сил і Національної ліги оборони. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні класифікуватися протягом десяти років;

3) резюме аналізу ризиків з боку міністерств і повітах, а також, частина з аналізу ризиків, яка описує загрози конституційному порядку, тобто які заходи планується прийняти, і потреба в ресурсах в цілях запобігання таким погрозам і врегулюванню надзвичайних ситуацій, витікаючих з нього. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні зберігати протягом десяти років;

4) стратегічних і військових досліджень, а також інформацію про розподіл засобів, що виділяються з державного бюджету для проведення таких досліджень. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні бути віднесені за п'ятнадцять років;

5) перелік і об'єми запасів для безпеки і мобілізаційних запасів. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні класифікуватися протягом десяти років;

6) відомості, що стосуються зброї. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні бути віднесені за двадцять років;

7) відомості щодо точок підключення автоматизованих систем обробки державних таємниць, і інформацію про конфігурацію, потужність, частоту і інші параметри цього. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні бути віднесені за тридцять років;

8) інформація у складі структурного підрозділу з Головного штабу Сил оборони, яка займається розвідувальною і контр розвідувальною роботою, за винятком адміністративного поділу. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні бути віднесені за двадцять п'ять років;

9) структури безпеки поліції і інформаційної ради, за винятком тих структурних підрозділів, які публікуються в статутах відповідний правоохоронний орган. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні бути віднесені за двадцять п'ять років;

10) мита, які були введені на структурний підрозділ Головного штабу Сил оборони, яка займається розвідувальною і контррозвідувальною розвідкою і структурних підрозділів із питань безпеки поліції і інформаційного табло, а також конкретних робочих обов'язків персоналу таких структурних підрозділів і осіб, що знаходяться в експлуатації там. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні бути віднесені за двадцять п'ять років;

11) загальна кількість і зведені дані відносно співробітників поліції безпеки і інформаційної ради про склад співробітників, що виконують обов'язки, зв'язані виключно для спостереження. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні бути віднесені за двадцять п'ять років;

12) загальна кількість зброї і боєприпасів Національної ліги оборони, поліції безпеки, ради і прикордонної охорони, інформація про розподіл цього, загальна сума спеціального поліцейського устаткування в Поліції безпеки Ради. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні класифікуватися протягом десяти років;

13) класифікація бюджетних витрат в структурний підрозділ Головного штабу Сил оборони, яка займається розвідувальною і контррозвідувальною розвідкою, поліції безпеки, інформаційної ради. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні бути віднесені за п'ятдесят років;

14) державного управління активами плану безпеки поліції і інформаційної ради. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні класифікуватися протягом десяти років;

15) інформацію про особу, яка представила відомості, що стосуються служби в області безпеки і розвідувальних організацій і співпраця з ними в Управління поліції безпеки: про порядок реєстрації і розкриття інформації осіб, які служили або співробітничали з розвідкою або контррозвідкою розвідувальних організацій Безпеки Організації або озброєних сил інших держав;

16) прогноз і список національних пріоритетів в області збору інформації, підготовленої Генеральним штабом Сил оборони, поліції безпеки ради, інформації Державної канцелярії. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні бути віднесені за двадцять п'ять років;

17) співпраця Генерального штабу озброєних сил, поліції безпеки, ради, інформаційної ради і посадовців Державної канцелярії, який координує діяльність органів безпеки з органами безпеки зарубіжних держав. У середовищі, що містить таку інформацію, повинні бути віднесені за п'ятдесят років, якщо інше не узгоджене з відповідною державою;

18) відомості про реєстр, який ведеться відносно державного майна, переданого на зберігання в Раду Безпеки, поліції або інформаційного табло.

У середовищі, що містить таку інформацію, повинні бути віднесені за двадцять п'ять років.

До ДТ з грифом секретності «Цілком таємно» можуть бути віднесені відомості про:[9]:

1) національний план дій для вживання заходів в надзвичайній ситуації, надзвичайного положення або військового часу, як про це йдеться в національному плані управління кризою. Термін зберігання п'ятдесят років. Даний термін закінчується після надзвичайної ситуації, надзвичайного або військового положення;

2) методи і тактика для збору інформації з питань безпеки поліції і інформаційної ради, а також інформацію про технічні засоби, що використовуваних таким чином виключно для збору інформації і технічне устаткування, спеціально пристосовані для цих цілей, за винятком методів і тактики. Термін зберігання такої інформації п'ятдесят років;

3) нагляд з боку поліції безпеки Ради за співпрацею з поліцією і органами безпеки іноземних держав і обмін інформацією, збір інформації з питань безпеки поліції або інформаційної ради, органи безпеки, які в співпраці з органами безпеки зарубіжних держав і обмін інформацією в ході цієї співпраці. Термін зберігання також п'ятдесят років;

4) електронні бази даних складені з інформації, зібраної в ході спостереження з боку поліції безпеки ради і інформація, зібрана поліцією безпеки ради Термін зберігання п'ятдесят років;

5) особи, і таємні агенти набрані на постійну таємну співпрацю з боку Головного штабу Сил оборони, Інформаційної Ради і Ради Безпеки, поліції і особисті дані таких осіб і агентів. Термін зберігання сімдесят п'ять років. Даний термін закінчується, якщо двадцять років пройшло з дня смерті особи,.

6) організації, засновані за ініціативою поліції безпеки, а також залучення якої-небудь особи, організації або установи, необхідні для виконання функцій поліції безпеки, або інформаційної ради. Термін

зберігання п'ятдесят років. Зберігання закінчується після використання такої інформації в ході кримінального судочинства;

7) інформацію про місцезнаходження криптографічної системи інформації з питань безпеки поліції і інформаційного табло, а також конфігурація системи, конфігурації устаткування, потужності. Установа, що містить таку інформацію, повина зберігати її п'ятнадцять років;

8) Методи і засоби, використовувані для організації і перевірки INFOSEC і спеціальних телекомунікаційних послуг. Така інформація має не розголошуватись протягом тридцяти років.

З вищевикладених переліків видно, що інформація, яка може складати державну таємницю, в законодавстві Естонії систематизована за грифами секретності і це дає змогу зрозуміти розголошення саме яких відомостей, що є ДТ може завдати більшої або меншої шкоди державі.

На рахунок секретної інформації, яка є державною таємницею під грифом «Цілком таємно», то для неї строк засекречення в середньому становить п'ятдесят років.

В Україні строк, протягом якого діє рішення про віднесення інформації до державної таємниці, встановлюється державним експертом з питань таємниць з урахуванням грифа секретності інформації, критерії визначення якого встановлюються Службою безпеки України. Він, як вже було наведено в попередніх розділах не може перевищувати для ДТ із грифом «Особливої важливості» – 30 років, який є значно менший чим в Естонії [18, с.102].

Відмінність в термінах засекречення державної таємниці пояснюється тим, що в серпні 2001 року до закону «Про державні таємниці» Естонії були внесені зміни і доповнення з метою його приведення у відповідність з вимогами НАТО.

Захист державної таємниці повинен бути організований і нагляд за здійсненням закону, повинен здійснюватися за порадою поліції безпеки, а

також сил оборони та Національної ліги оборони, з боку Головного штабу Сил оборони.

Управління поліції безпеки і Головного штабу Сил оборони повинні, в міру необхідності, здійснювати:

- 1) контроль за наявністю і порядок державної таємниці захист програм і систем, установ, організацій та юридичних осіб, які мають державну таємницю, а також доступ співробітників до державної таємниці;
- 2) нагляд за дотриманням вимог щодо обробки державних секретів;
- 3) визначати порушення вимог закону та законодавства, видано на підставі цього;

- 4) вносити пропозиції до Комітету з охорони державної таємниці в цілях попередження і ліквідації недоліків і порушень;

- 5) організовувати періодичні підготовки з питань охорони державної таємниці.

Наступний орган який пов'язаний із захистом державної таємниці є Департамент Інформації який організовує та веде контроль за дотриманням вимог, встановлених для INFOSEC, займається відкликанням сертифікатів відповідності для автоматизованих систем обробки державної таємниці.

Уряд Республіки сформував Комітет з координації та організації охорони державної таємниці. Завдання Комітету:

- 1) вносити пропозиції до Уряду Республіки з організації охорони ДТ;
- 2) розгляд заяв і скарг на незаконне застосування або не застосування законодавства про державну таємницю;

- 3) дає висновки щодо проектів законів та міжнародних угод, що відносяться до державних секретів;

До складу Комітету входять представники Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства закордонних справ, Державної канцелярії, Управління справами Президента Республіки, Головного штабу Сил оборони, інформаційної ради і Ради безпеки. Міністр внутрішніх справ є

головою Комітету. Уряд республіки затверджує склад і процедуру роботи Комітету.

Відомо, що в Естонській республіці були факти розголошення ДТ на високому рівні. У 2005 році Міністр закордонних справ Крістіна Оюланд була відправлена у відставку після перевірки, в ході якої виявилась нестача 91 секретного документа.

Міністр оборони Маргус Хенсон пішов у відставку в листопаді 2004 року, після інциденту з крадіжкою портфеля з секретними документами з його будинку. У листопаді 2005 року на нього був накладений штраф у розмірі 6250 євро.

3.3. Доступ до державної таємниці та процедура її захисту в Естонській республіці

Захист державної таємниці є комплексом різних заходів, створених з метою запобігання розкриттю класифікованої інформації і її потрапляння до рук осіб, які не мають права доступу до неї. Заходи захисту державної таємниці в Естонській республіці можна розділити на чотири групи [15, с.114]:

Фізичний захист – повинний гарантувати те, щоб державні секрети використовувалися тільки в тих установах, які пристосовані для цього, де доступ до ДТ захищений від можливого проникнення.

Захист документів – повинний гарантувати те, щоб знаходження всіх місць зберігання секретної інформації, а також що мають до них доступ осіб могли б бути встановлені у будь-який момент.

Безпека персоналу – повинна гарантувати те, щоб всі особи, що мають доступ до інформації, були надійними і не були схильні до таких ризиків, які б не забезпечували збереження довіреної ним таємниці.

Електронний захист – повинний гарантувати збереження і безпеку державних секретів в електронній формі (у комп'ютерах і засобах зв'язку).

Кожна група заходів містить певний набір спеціальних вимог, які відрізняються від вимог по поводженню з документами і порядку дій. Важливо мати на увазі, що безпека не завжди комфортна

У 2008 році рівень свідомості людей, які стикаються з державною таємницею в Естонії продовжував рости, як внаслідок тих, що проводилися Управлінням Поліції безпеки тренувань, так і завдяки зміцненню зацікавленості самих людей. Одночасно з цим неухильно росла кількість дозволів і розширювалось коло посадовців, що мають доступ до закритої інформації. Все вимагало ширшої координації і сприяння з боку Управління Поліції безпеки.

Також у 2008 році значно зросла кількість підприємств, які хотіли б мати доступ до закритої інформації. Якщо в попередньому році спостерігалися певні труднощі з проходженням процедури отримання сертифікату доступу до закритої інформації, то зараз наголошується зростання кількості підприємств, що подає заявки на видачу такого сертифікату. Процедура отримання дозволу для юридичних осіб проводиться з метою з'ясування економічного стану заявників, а також наявності відповідних умов на підприємстві для поводження із закритою інформацією. Необхідно відзначити, що проходження процедури отримання сертифікату є додатковим підтвердженням надійності підприємства, в чому вони самі зацікавлені.

Оцінка економічного стану підприємства необхідна для того, щоб уникнути ситуації, коли воно відразу після отримання сертифікату оголошує про банкрутство. На додаток до цього необхідно переконатися, що підприємство діє в рамках закону і не має податкових порушень.

Технічні умови на підприємстві створюються в співпраці з Управлінням Поліції безпеки. Загальні вимоги для роботи з класифікованою інформацією містяться в Акті про державну таємницю і законодавстві, складене на його

основі. Необхідні для цього технічні і фінансові потреби різняться для кожного підприємства. Тому, перш ніж починати які-небудь будівельні роботи по устаткуванню безпечної зони для зберігання секретних документів і уникнути непотрібних витрат, необхідно проконсультуватися в Поліції безпеки. Основною перешкодою для підприємств при отриманні дозволів для юридичних осіб є небажання створювати спеціальні технічні умови для зберігання секретної документації [16, с.198].

Щодо процедури отримання допуску до ДТ, то для юридичних осіб вона аналогічна процедурі для фізичних осіб.

Законом Естонської республіки «Про державні таємниці» від 22.10.1997 року. визначаються інформація, яка підлягає засекречуванню і інформація, яку засекречувати забороняється. Статтею 2 цього закону встановлюється, що інформація державних установ і установ місцевого самоврядування, призначена для внутрішнього користування в установах, не є державною таємницею.

Право засекречувати інформацію належить Президентіві республіки, членам Уряду, головнокомандуючому оборонних сил і відповідальним посадовим особам державних установ.

Відповідно Міністр внутрішніх справ затверджує графік роботи по нагляду за державними таємницями. А спостереження за здійсненням захисту доручене комітету з охорони державної таємниці, яку формує уряд країни. Комітет створений в цілях здійснення нагляду.

Процедура захисту державної таємниці встановлюється ухвалою Уряду Республіки. Процедура захисту ДТ повинна містити [16, с.301]:

- 1) вимоги до установ і юридичних осіб, які володіють державною таємницею, з тим щоб організувати захист таких державних секретів і INFOSEC;

- 2) конкретні процедури для обробки відомостей, що становлять державну таємницю;

3) потреби в складських приміщеннях, доставка, перевізники і транспортні засоби;

4) вимоги до організації роботи органів безпеки і Головного штабу Сил оборони при здійсненні нагляду з цього питання;

5) порядок захисту секретної інформації від іноземних держав, а також конкретних тем для видачі свідоцтв про доступ до секретної інформації іноземних держав.

Для захисту державної таємниці повинно бути забезпечене наступне [15,с.121]:

1) дотримання процедури для забезпечення доступу до державних секретів, а також забезпечення INFOSEC;

2) дотримання і забезпечення вимог, встановлених для обробки відомостей, що становлять державну таємницю;

3) захисту державної таємниці від незаконного розголошення;

4) введення кримінальної або дисциплінарної відповідальності за порушення порядку доступу до ДТ, вимог її обробки, а також за незаконне розголошення державної таємниці.

Висновок по розділу

Інформаційні відносини в Естонії регулюють такі нормативно – правові акти як: Конституція, закон «Про державну інформацію», закон «Про захист персональних даних», закон «Про реєстр даних про стан довкілля», закон «Про державні таємниці», закон «Про архіви»

Державна таємниця – інформація, передбачена виключно законом Естонської республіки «Про державні таємниці» від 22.10.1997 р., який вимагає захисту її від розкриття в інтересах національної безпеки, яка належить державі, та знаходиться під державним наглядом, вироблена державою або для держави

Законом «Про державні таємниці» визначаються інформація, яка підлягає засекреченню і інформація, яку засекречувати забороняється. Статтею 2 закону «Про державні таємниці» встановлюється, що інформація державних установ і установ місцевого самоврядування, призначена для внутрішнього користування в установах, не може бути державною таємницею.

Право засекречувати інформацію належить Президентові республіки, членам Уряду, головнокомандуючому оборонних сил і відповідальним посадовим особам державних установ.

Спостереження за здійсненням закону «Про державні таємниці» доручене Комісії з охорони державної таємниці, яку формує уряд країни.

Процедура захисту державної таємниці встановлюється ухвалою Уряду Республіки.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставленої мети та завдань дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Конституції та законикраїн Балтії та України гарантують всім особам, включаючи і представників ЗМІ, право на пошук і отримання інформації. У Конституції України міститься вказівка на те, що інформація, що стосується питань життя і здоров'я людей, охорони навколишнього середовища, повинна бути відкрита для загального доступу. Конституції Латвії та Естонії прямо не гарантують всім особам право на пошук інформації, проте надають право отримувати і поширювати (або навіть тільки отримувати) інформацію. Залежно від інтерпретації слова «отримувати» ці положення, будучи розглянутими в сукупності з правами, передбаченими законами про ЗМІ, можуть тлумачити таким чином, що право на пошук інформації до певної міри обмежене.

Конституційна основа всіх прав доступу до інформації базується на тезі про те, що збір інформації є істотним компонентом розповсюдження інформації в суспільстві, що, у свою чергу, є головною умовою для функціонування демократичної системи правління.

2. Всі три країни прийняли закони, які регулюють охорону державної таємниці. Норми, що встановлюють ці закони є досить схожими між собою і з нормами закону України «Про державну таємницю». Цей момент можна пояснити історичним фактором, який вплинув на становлення цих країн. Відомо, що всі держави входили до складу СРСР і їх законодавство практично було схоже. Після розпаду Радянського Союзу нормативно – правова база даних країн істотно не змінилася. В цілому закони про державну таємницю визначають державну таємницю як секретну інформацію, що стосується військової, наукової, економічної і зовнішньополітичної діяльності, роботи органів розвідки і контррозвідки, а також досліджень,

розкриття якої може завдати шкоди національній безпеці. Після вступу цих держав в такі організації, як НАТО та Європейський Союз в їхньому законодавстві відбулися зміни відповідно до стандартів цих організацій. До цих стандартів можна віднести систему принципів, яка відображує сутність захисту державної таємниці. Існують такі принципи як:

- принцип відповідності норм захисту інформації з обмеженим доступом в НАТО і у національному законодавстві країн-учасниць;
- принцип уніфікації рівнів класифікації інформації в НАТО і національних системах захисту інформації країн-учасниць;
- принцип аутентичності надання рівня класифікації інформації з обмеженим доступом;
- принцип збереження рівня класифікації інформації;
- принцип доцільності надання доступу до інформації НАТО фізичним особам;
- принцип перевірки благонадійності фізичних осіб для надання їм допуску до інформації з обмеженим доступом;
- принцип інституційованого моніторингу системи забезпечення захисту інформації з обмеженим доступом в НАТО і країнах-учасниках:

Тож, розглядаючи у роботі питання захисту державної таємниці, історію та правові засади захисту інформації, питань доступу до інформації в Латвії, Литві, Естонії, а також перспективи євроатлантичної інтеграції України, можна сказати, що ці республіки стоять тільки на початку створення і «розбудови» свого законодавства. Обов'язково треба взяти за увагу, що недавнє становлення незалежності та відокремлення цих держав не дає їм повної можливості реалізувати свою державну політику. Та все ж перші спроби зроблено. Особливо це відчутно у Латвії, Литві, Естонії.

3. У всіх даних країнах наголошується, що порушення законів про державну таємницю є правопорушенням, що тягне правову відповідальність у формі кримінального, адміністративного, цивільного й дисциплінарного

покарання. Нарахунок кримінальної відповідальності, то кримінальне законодавство цих країн щодо охорони державної таємниці встановлює такі злочини, як: державна зрада, шпигунство, розголошення або втрата відомостей, що становить державну таємницю.

4. Для всіх країн право доступу до інформації, передбачене в Конституціях і законодавчих актах, не є абсолютним. Загальною тенденцією для держав є обмеження або повна заборона на доступ до певних видів інформації, таких як державна таємниця.

5. У всіх країнах існує право на оскарження в суді відмови урядових органів надати доступ до інформації. У тих з них, де є законодавство, що детально пропрацювало, стосується доступу до інформації, рішення цих суперечок віднесене до компетенції суддів; у країнах, де є лише загальні роз'яснення відносно прав журналістів на пошук і отримання інформації, оскарження проводиться відповідно до статей законів про ЗМІ.

Список використаних джерел талітератури

Нормативно-правова база

1. Конституция Литовской Республіки от 25.10.92 г. принята гражданами Литовской Республики путем референдума. [Електронний ресурс] <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Constitution.htm>
2. Конституция Латвийской Республіки от 15.02.22 г. принята в пленарном заседании Латвийского Учредительного собрания [Електронний ресурс] http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/lg00000_.html
3. Конституция Эстонской Республики от 28.06.92 г. принята гражданами Эстонии путем референдума. [Електронний ресурс] <http://www.oefre.unibe.ch/law/icl.html>
4. Про державну таємницю. Закон України № 3856-ХІІ від 21.01.1994 р. // Відомості Верховної Ради. – 1994. – № 16. – 94 с.
5. Про державну і службову таємницю. Закон Республіки Литви (Law on State Secrets and Official Secrets) № VIII-1443 від 20.11.2001 р. / Переклад відділу документації офісу Сейму Республіки Литви.
6. Про суспільну інформацію. Закон Литовської Республіки № Х-752 від 02.07.1996 р.
7. О праве на получение информации от государственных учреждений и учреждений местного самоуправления. Закон Литовской Республики № VIII-1524 от 11.01.2000 г.
8. О государственной тайне. Закон Латвийской Республики от 29.12.1996 г. [Електронний ресурс] http://www.eos.ru/eos_delopr/eos_law/detail.php
9. О публичной информации. Закон Республики Эстония **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**
10. Кримінальний кодекс України від 1.09.01 р. // Відомості Верховної Ради. – 2001. – N 25-26. – 131 с.

11. Положения про порядок і механізм формування та опублікування Зводу відомостей, що становлять державну таємницю: Постанова Кабінету міністрів України. –1994. –№ 278.

Використана література

12. Артемов В. Правові проблеми захисту інформації з обмеженим доступом на шляху до НАТО: Навч. Посібник / В. Артемов – К.: Підприємство, господарство і право, 2006. – № 10.

13. Банисар Д. Свобода информации в мире/Д. Банисар – М: Общий обзор законодательства по доступу к правительственной информации в мире, 2006, –92 с.

14. Деякі проблеми адміністративної відповідальності за порушення законодавства про державну таємницю:зб. наук. пр. / А. М. Благодарний – К., 2002. – № 16. –11-35 с.

15. Законы и практика средств массовой информации в странах СНГ и Балтии. М. – 1999. – 320 с.

16. Імшученко Ю.С. Інформаційне законодавство країн СНД та Балтії (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Естонія, Казахстан, Киргизія) / Ю.С Імшученко – К: Чиж і К.,2005. – 424 с.

17. Ильяш И.А. Понятие и содержание государственной тайны. (Теоретико-правовой аспект) / "Черные дыры" в Российском Законодательстве. Юридический журнал. - М., 2008, № 2. - С. 110-119.

18. Кормич Б. А. Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України / Б А Кормич – О.:Юрид. л-ра., 2003. – 471 с.

19. Александров Ю. В.Кримінальне право. Особлива частина: Підручник / Александров Ю. В., Антипов В. І., Володько М. В. – К.: 1999. –□ 75 с.

20. Ліпкан В.А. Національна і міжнародна безпека / В А Ліпкан – К.: 2006.

21. Мірошник Ю. Державна таємниця як складова забезпечення національної безпеки / Ю Мірошник – К.: Право України., 2004. – № 9.
22. Марченко Л.С. Інформаційна безпека України / Л. С. Марченко – К.: 2004. – 419 с.
23. Монахов В.Н. Свобода массовой информации в интернете. Правовые условия реализации / В.М. Монахов; Фонд защиты гласности. – М.: Галерея, 2005. – 416 с.
24. Тищенко Є.Ф. Допуск і доступ до матеріалів кримінальних справ, що становлять державну таємницю: окремі організаційно–правові проблеми / Є. Ф. Тищенко Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників. – К.: 2001. – № 22. –64 с.
25. Федоров А.В. Государственная тайна в уголовном процессе / А. В. Федоров // Правоведение. – 2000. – № 4. – 46с.